

HISTORICAL INFLUENCES UPON MODERN DIPLOMATIC PRACTICE

Daniela Răpan, PhD Student, "Carol I" National Defense University, Bucharest

Abstract: Diplomacy is, undoubtedly, an evolutive process, characteristic that can be illustrated by studying diplomatic practice along history. The role of the historical inquiry is, on the one hand, to analyse the perception and the specificity, at a specific moment in time, of what diplomacy used to mean for different civilizations (Greek, Roman, Byzantine, Venetian), emphasising the advantages and disadvantages in each of the outlined systems. On the other hand, by analysing diplomatic customs of very ancient times, it is quite intriguing to see what elements preserved in contemporaneity and what their origin is.

Keywords: *diplomatic practice, history, inter-state relations, old diplomatic schools, negotiations.*

Introducere

Deși diplomația, ca mijloc de comunicare sau negociere între comunități este veche de mai multe mii de ani – cel mai vechi document diplomatic descoperit până în prezent (prin 1970) fiind o tăbliță de lut reprezentând o scrisoare cu circa 4500 de ani în urmă, trimisă de pe coasta estică a Mării Mediterane în partea de nord a teritoriului unde se află Iranul în zilele noastre, la o distanță de circa o mie de kilometri de locul expedierii¹ – ea reprezintă un instrument de aplicare a politicii externe a statelor numai odată cu apariția formațiunilor statale.

În istoria societății umane, comunitățile au interacționat întotdeauna între ele, fie într-un mod pozitiv – îndeosebi prin schimburi comerciale – fie negativ, prin conflicte de diferite naturi, de cele mai multe ori pentru resurse. Interacțiunile aveau un caracter neinstituționalizat la început, însă se făceau prin trimiși ai unei comunități într-o alta. Cu timpul, aceste practici au început să se desfășoare conform unor cutume ce ulterior au fost instituționalizate și astfel a luat naștere diplomația ca domeniu *per se*.

Etapele diplomației

De-a lungul istoriei, se pot distinge mai multe etape ale diplomației. Conform lui Philippe Cahier, și a lucrării sale de referință „Le droit diplomatique contemporain”², putem distinge, de la începuturi și până în prezent, patru etape principale.

Prima etapă a diplomației corespunde Antichității și Evului Mediu (adică din jurul anului 3000 î.Hr. până în secolul al XV-lea), având un *principiu itinerant*. Cea de a doua etapă poate fi periodizată din secolul al XV-lea până la începutul secolului al XIX-lea, perioadă în care diplomația capătă un *caracter permanent*. Bizantinii și venețienii pun bazele acestui nou tip de diplomație, francezii fiind cei care l-au perfectat. A treia etapă a diplomației începe odată cu adoptarea Congresului de la Viena (1815) care, împreună cu o serie de

¹ R. Cohen, *Diplomacy 2000 B.C. – 2000 A.D.*, The 20th Annual conference of the British International Studies Association, Southampton, decembrie 1995 *apud* Teodor Frunzeti, *Soluționarea crizelor internaționale*, editura Institutul European, Iași, 2006, p. 239.

² Philippe Cahier, *Le droit diplomatique contemporain*, 1962, Paris, *apud* T. FRUNZETI, *Diplomația apărării*, pp. 8-13.

conferințe care au avut loc după el, au reglementat activitatea diplomatică, stabilind reguli clare și precise în ceea ce privește ierarhia diplomatică, ordinea de precădere și consolidând statutul diplomatului, motive pentru care putem spune că are deja caracteristici moderne. Această etapă se încheie cu cele două Războaie Mondiale, care au schimbat ordinea mondială bazată pe echilibrul de putere și pe supremația Europei. Ce de-a patra etapă a istoriei diplomației – corespunzătoare epocii contemporane – se caracterizează printr-o anumită descreștere a rolului diplomației tradiționale, care se datorează, în mare parte, apariției și exploziei mass-media. Se remarcă, în schimb, creșterea ponderii diplomației la nivel înalt, bazată pe conferințe și reuniuni internaționale.

În continuare, ne vom concentra pe studiul caracteristicilor principalelor școli ale diplomației Antichității și Evului Mediu, evidențiind, pe de o parte, avantajele și, pe de altă parte, dezavantajele fiecăruia dintre sisteme. În plus, din analiza obiceiurilor diplomatice din trecutul îndepărtat se pot desprinde elemente ce s-au păstrat în contemporaneitate, fiind astfel capabili să le stabilim originea.

Diplomația Antichității și a Evului Mediu. Principale școli și caracteristici

Originile diplomației «se pierd în negura veacurilor, dincolo de ceea ce numim „zorii istoriei”»³. Obiectul tratatelor îl constituia, la începuturi, limitele teritoriale. Întrucât se întâmpla în acele vremuri ca solii trimiși să fie jefuiți sau chiar masacrați, primul principiu ferm stabilit a fost acela al imunității diplomatice. Acest principiu este întâlnit în literatura timpurie în mai multe zone ale globului, în Australia, India și Europa⁴.

Prima mare etapă a diplomației a durat din Antichitate și până în secolul al XV-lea. Activitatea de reprezentare avea un *principiu itinerant și un caracter ad-hoc*, întrucât nu existau reguli foarte precise și nici ambasadori în sensul pe care îl înțelegem în zilele noastre. O comunitate trimitea, la nevoie, un emisar/sol care să încheie o alianță, un tratat de pace sau un acord comercial sau, dimpotrivă, să declare război altei comunități.

Documentele diplomatice erau redactate pe tăblițe de metal sau de piatră, în limbile celor două comunități parte la acord. Școlile antice egipteană, greacă și romană au contribuit la stabilirea unor cutume în domeniu. În continuare, ne vom apleca atenția asupra lor, întrucât, în opinia noastră, numeroase practici diplomatice contemporane își au rădăcinile în această perioadă.

Studiul literaturii epocii⁵ arată că *elenii* aveau încă din cele mai vechi timpuri un sistem minuțios de relații diplomatice; acest fapt este atestat prin numărul relativ mare de termeni folosiți pentru a distinge stagiile tratatelor și tipurile de convenții: existau cuvinte grecești care desemnau reconcilierea, reglementarea, învoiala, convenția, alianța, tratatul comercial, armistițiul sacru și solemn din timpul jocurilor olimpice, încheierea păcii.

Școala greacă acționa conform principiului că statele-cetăți, denumite *polis*, aveau nevoie să stabilească legături între ele. O trăsătură caracteristică a soliei la greci era actul religios. Comunitatea se ruga pentru succesul ambasadei⁶. Existau norme religioase care să

³ H. Nicolson, *Arta diplomatică*, Editura Politică, 1966, p.4.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Homer, de pildă, descrie, în poemele sale, elemente de diplomație.

⁶ M. Malița, *Diplomația. Școli și instituții*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 70.

împiedice faptele barbare în război, ceea ce a fost mai bine de peste două milenii și jumătate mai târziu reglementat prin Convenția de la Geneva⁷. Solii beneficiau de o „intangibilitate sacră”, conferită de zei, imunitatea diplomatică din zilele noastre.

În secolele IV-III î.Hr., grecii au creat o serie de mijloace de negociere, despre care există informații detaliate. Astfel, solii, numiți „bătrâni”, erau aleși dintre cetățenii considerați înțelepți și respectați; aceștia primeau scrisori de acreditare⁸ de la Adunare. Un alt aspect pozitiv este că în epoca de libertate a Greciei, tratativele diplomatice se duceau verbal și în mod public. Atestările arată că încă din perioada 300-100 î.Hr, se practica arbitrajul, ca mijloc uzual de a asigura rezolvarea pașnică a conflictelor.

Tot vechii greci au creat și funcția de consul, numit *proxenos*; contrar obiceiului contemporan, consulul era originar din statul de reședință, însă apăra interesele cetățenilor statului care îl numise. Această instituție avea nu doar rolul de a servi comercianții aflați în altă cetate, ci și de a iniția tratative diplomatice sau de a atenua dușmănia care diviza pe atunci lumea elenă. Funcția de consul se bucura de mare cinste (de pildă, Demostene era *proxenos* al Atenei la Teba) și avea tendința de a deveni ereditară.

În secolul al V-lea, grecii cunoșteau avantajul alianțelor, acestea fiind denumite *amfichionii*⁹, grupări care aveau ca scop apărarea locurilor sfinte sau a templelor – o formă de solidaritate a orașelor care intrau în componența lor.

Se poate observa din cele expuse că, încă din cele mai vechi timpuri, aparatul diplomatic era bine pus la punct, și că, de asemenea, existau principiile internaționale a căror încălcare stârnea disprețul.

În ciuda acestor aspecte pozitive, vechii greci practica în diplomație și obiceiuri nedemne de o civilizație ca a lor, precum alocarea unor resurse financiare foarte reduse, care trebuiau justificate în cel mai mic detaliu; suspiciunea arătată față de trimiși, care trebuiau să fie incoruptibili; pedepsele drastice (ce implicau pierderea carierei politice sau chiar a vieții) în cazul eșuării misiunii. De aici, se poate afirma că a fi diplomat în acele vremuri ale civilizației elene era o misiune deloc ușoară și, totodată, nu una prea plăcută.

Unii autori, între care Harold Nicolson, consideră că diplomația grecilor nu poate trece în istorie ca una puternică, din următoarele motive: discordia dintre greci, care erau până într-atât de fideli orașului lor, încât restul grecilor îi păreau posibili inamici, iar barbarii – sclavi; grecii erau recunoscuți ca nefiind mari maestri ai tactului și neavând intuiția momentului favorabil, având în vedere firea lor temperamentală; totodată, erau indiscreți; având renumele unui popor inteligent, recurgeau la viclenii și înșelăciuni, distrugând încrederea – piatra de temelie a oricăror tratative serioase; de asemenea, ei nu au reușit, nici în

---

⁷ Convenția de la Geneva pentru Ameliorarea Situației Răniților din Armatele de pe Câmpul de Luptă, adoptată în 1864, revizuită succesiv în 1906, 1929 și 1949, definește „bazele pe care se sprijină restul legislației internaționale pentru protecția victimelor conflictelor armate”. Comitetul Internațional al Crucii Roșii, a activat în sensul adoptării Convenției și a fost delegat ca organism de punere în aplicare al acesteia. (adaptare după enciclopedia Wikipedia), disponibil la http://ro.wikipedia.org/wiki/Conven%C8%9Bia_de_la_Geneva_%281864%29, accesat la 20 septembrie 2014.

⁸ Conform lui H. Nicolson, o mostră de scrisoare de acreditare din acele timpuri se găsește și la muzeul Ashmolean din apropierea Universității Oxford. Muzeul a fost fondat în 1683 de colecționarul de Antichități Elias Ashmole.

⁹ *amfichionie* s. f. (în Grecia antică) Unitate de triburi sau asociație de orașe-state, grupate în jurul unui sanctuar comun. conform *Dicționarului explicativ al limbii române*.

afacerile interne, nici în cele externe, să repartizeze echitabil răspunderile între executiv și legislativ; nu au descoperit maniera de a face diplomația unei democrații la fel de eficiente ca aceea a unei autocrații, astfel că, în relațiile cu alte cetăți autocrate, erau în dezavantaj; procedura diplomatică urma o serie de etape care necesitau timp destul de îndelungat, aceste tergiversări făcând uneori ca decizia luată să nu mai fie aplicabilă.

Acest ultim aspect i-a dus la ruină, în opinia istoricului Nicolson, întrucât în relația cu un regim autocrat, o democrație este dezavantajată prin metode greoaie de luare a deciziei; trimișii nu erau deplin împuterniciți și aveau nevoie de instrucțiuni de acasă, ceea ce – având în vedere mijloacele lente de comunicații din acele timpuri – ducea la întârzieri, care puteau deveni chiar fatale. Chiar și Adunarea se dovedea inconsecventă, putând retrace unor reprezentanți încrederea acordată, fără a exista dubii că trimisul n-ar fi respectat instrucțiunile primite.

În ciuda unor neajunsuri ale sistemului diplomatic elen al antichității, se considera că tratatele erau ocrotite de Zeus Pistios (ocrotitorul jurămintelor) și ele trebuiau respectate; ruperea unui pact fără motive serioase sau părăsirea unui aliat în mijlocul unui război era socotită o mare nedreptate.

Putem conchide, afirmând că civilizația greacă a lăsat moștenire un sistem elaborat de relații internaționale, întrucât ei au dezvoltat principii unanim acceptate pentru declararea războiului, încheierea păcii, ratificării tratatelor, arbitraj, neutralitate, schimb de ambasadori, atribuțiile consulului, instituind totodată legi obligatorii în război, stabilind reglementări ce defineau statutul străinilor, procedee de naturalizare, dreptul de azil, extrădarea și practicile uzuale ale navigației¹⁰.

Școala romană se comporta după principii imperialiste, accentul punându-se pe forța militară mai mult decât pe diplomație. Politica Imperiului Roman fiind una bazată pe forță, cuceriri și dominație, imperiul nu avea de dus tratative, așadar nu avea nevoie să-și perfecționeze instrumentele de negociere¹¹.

Diplomația dusă de romani avea o puternică notă de sacralitate, întrucât preoții erau aceia încredințați cu protocolul diplomatic. Romanii aveau tendința de a de a reglementa totul prin reguli și au introdus numeroase expresii juridice, adesea făcând referire la *civitas gentium* (comunitatea popoarelor), *jus civile* (dreptul civil) și *jus gentium* (dreptul popoarelor). Din *jus civile* a derivat *dreptul natural* (norme etice existente independent de un tratat), iar unii autori consideră că din *jus gentium* a derivat dreptul internațional. Alții, precum Grotius¹², consideră că aceste legi slujeau doar scopul de a reglementa relațiile dintre cetățenii romani și cei străini, întrucât romanii nu admiteau egalitatea între drepturile lor și cele ale popoarelor supuse. Astfel, nu toți locuitorii Imperiului Roman aveau calitatea de cetățeni, iar *jus civile* era aplicabil doar cetățenilor romani.

Romanii foloseau tratatele – de capitulare, de alianță, de prietenie, de egalitate, de inegalitate, de ospitalitate – ca pe un instrument de expansiune politică. La baza relațiilor cu terți era principiul, introdus de romani, că în orice împrejurare cuvântul dat trebuie onorat – ei

¹⁰ Harold Nicolson, *op.cit.*, p. 9.

¹¹ M. Malița, *op. cit.*, p. 77.

¹² Hugo Grotius (Hugo de Groot) (1583-1645) a fost savant, jurist și diplomat olandez care a fost unul din întemeietorii teoriei dreptului natural; autor al lucrării „Despre dreptul de război și de pace”.

se mândreau cu buna lor credință, *prisca fides*, blamând duplicitatea adversarilor. Însă, cu toate acestea, se dovedea faptul că ei nu își respectau întotdeauna cuvântul; romanii apelau tot la reputata lor inventivitate juridică pentru a evita respectarea unor clauze ale unor tratate ratificate. De la principiul conform căruia cuvântul dat trebuie respectat derivă¹³ ceea ce se consideră ca fiind cel mai vechi principiu de drept internațional, *pacta sunt servanda*¹⁴.

Ei moșteniseră de la predecesorii lor *jus fetiale* (dreptul fețialilor), despre care se crede că „păstrau tratatele și alte documente similare, rezolvau chestiunile de protocol și supravegheau respectarea ceremonialului când se declara război sau se încheia pace”¹⁵. Ceremonialul de la încheierea păcii presupunea, între altele, ca tratatul să fie citit cu voce tare ambasadourilor ceilalte părți, o serie de blesteme fiind ulterior adresate celui ce ar fi încălcat vreo prevedere a tratatului.

Deși, inițial, tratatele erau încheiate pe bază de reciprocitate, prima confederație latină fiind o uniune între egali – alianțele fiind de tip *amicitia*, *foedus* sau *societas* (prietenie, federație, asociere) – nu după mult timp, romanii au început să adopte hotărâri în mod unilateral, fără măcar să le aducă la cunoștința aliaților mai mici. Treptat, participanții la federație au fost constrânși să recunoască măreția poporului roman (*majestas populi romani*) și să cedeze acestora parte din suveranitate, mai precis deciziile de politică externă și apărare. Acest tip de coaliție instituită de romani era alcătuită „dintr-o putere dominantă și un număr de sateliți subordonați”, astfel că nu putem vorbi de metode diplomatice în adevăratul sens al cuvântului – ele implicând noțiunea de reciprocitate între state suverane și independente. Așa cum istoricul roman Titus Livius remarcă, Senatul roman a ajuns, în timp, să prefere avantajul (*utile*) în defavoarea legitimității (*honestum*) – iar avantajose pentru romani erau măsurile de extindere a puterii și a influenței romane¹⁶.

Pax romana își avea izvorul în credința romanilor că destinul lor este de a se impune altor popoare; ei încercau să îl ducă la îndeplinire prin doctrina lor imperialistă, conform căreia nimiceau orice încercare de opunere și îi cruțau numai pe aceia care le acceptau dominația.

În ciuda percepției lor asupra relațiilor internaționale, total nepotrivită modului de gândire modern în care lumea este alcătuită din state naționale cu statut de egalitate, romanii, datorită spiritului lor înclinat spre organizare și reglementare, au adus anumite progrese față de aparatul diplomatic al grecilor antici.

Astfel, ambasadourii romani erau oameni „de o gravitate impresionantă”, demni de a reprezenta măreția Imperiului în lume; ei erau numiți *nuntii* sau *oratores*; ei erau desemnați – din rândul senatorilor, sau al cavalerilor, adică cetățeni bogați¹⁷ – de Senat, de la care primeau instrucțiuni și scrisori de acreditare. Ambasadourii aveau o *auctoritas* oarecum limitată în general, însă uneori puteau primi împuterniciri depline. Soliile reprezentanților erau în general

¹³ T. Frunzeti, *op.cit.*, p. 9.

¹⁴ Enciclopedia Britannica, disponibil la <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/930509/pacta-sunt-servanda>, accesat la 20 mai 2012.

¹⁵ Harold Nicolson, *op.cit.*, p. 15. Pentru detalii privind ceremonialul, a se vedea sursa citată.

¹⁶ Titus Livius apud Harold Nicolson, *op. cit.*

¹⁷ Cetățeni fără origine nobilă, precum negustori, cămătari, preceptori, funcționari, ofițeri; primirea în rândul cavalerilor era condiționată de un cens (H. NICOLSON, *op. cit.*, p. 80).

de scurtă durată, la întoarcerea din misiune ei trebuind să raporteze către Senat rezultatelor tratatelor purtate de ei, iar Senatul era cel care trebuia să le probeze activitatea.

În ceea ce privește ambasadorii străini la Roma, obiceiurile sunt mai originale și merită aduse în atenție. Imunitatea ambasadurilor (conferită de vechile obiceiuri și de *jus gentium*) se extindea și asupra colaboratorilor lor, numiți *comites*, însă nu și asupra servitorilor lor sau a reședinței și nici asupra corespondenței diplomatice, care era cercetată în amănunt de funcționarii romani. La sosire, trimișii străini erau găzduiți într-o clădire numită *graecostatis*, special destinată acestui scop, suita servitorilor fiind asigurată de statul roman.

Problemele legate de drepturile și privilegiile misiunilor diplomatice străine se dezbăteau în cadrul Colegiului fețialilor. În cazul în care un membru al unei misiuni diplomatice străine încălca legea, acesta era escortat în țara sa de origine, urmând a fi judecat acolo de autoritățile proprii. Se consemnează că pe măsură ce puterea Romei a crescut, trimișii străini au început să fie tratați tot mai rău, în sensul că dacă un trib care era văzut ca un posibil dușman dorea să încheie un tratat cu romanii, trebuia să facă demersuri pentru a primi aprobare să trimită o solie, iar când aceasta ajungea în apropiere de cetate, trebuia să aștepte aprobarea Senatului de a intra în cetate, căutând găzduire în vreun han modest. Și solia țărilor aliate trebuia a fi anunțată o dată ajunsă la zidurile cetății, după care trimișii erau găzduiți într-o clădire numită *graecostatis*, până când Senatul îi primea. Procedura audienței acordate de Senat era complexă, și poate părea destul de greoaie: solii se puteau adresa senatorilor cu ajutorul unui interpret, iar după discursul lor, fiecare dintre membrii Senatului le putea adresa întrebări; apoi, ambasadorii erau conduși la *graecostatis* și ulterior rechemăți pentru a afla decizia Senatului. Totuși, având în vedere că, pe atunci, obiectul tratatelor erau preponderent de ordin strategic, militar, dezbateră în forul decizional pare cea mai potrivită variantă, în opinia noastră. În cazul în care Senatul nu dorea să recunoască o misiune diplomatică sau să îi dea ascultare, solilor nu li se acorda nici imunitatea diplomatică și, mai mult, erau „declarați spioni (*speculatores*) și escortați sub pază până la țărm”¹⁸. Acest din urmă obicei a fost specific epocii respective, nefiind menținut de-a lungul secolelor.

O altă inovație specifică romanilor a fost aceea de a crea un tribunal de *recuperatores*, o instituție controversată în ceea ce privește rolul pe care îl avea, cauzat de lipsa informațiilor suficiente pe această temă; tribunalul acesta era compus din câte un judecător reprezentând fiecare parte la tratat, și condus de un președinte neutru. Se pare că aceștia aveau responsabilitatea de a examina pretențiile materiale invocate între latini și străini, însă unii autori consacrați au văzut în această instituție „prototipul tribunalului de arbitraj”¹⁹.

Latinii au instituit în antichitate și alte practici condamnabile, precum primirea de ostatici ca garanție pentru respectarea tratatelor. În general, prizonierii erau bine tratați, însă dacă prevederile tratatului cu un stat erau încalcate, ostaticii săi erau întemnițați și tratați ca prizonieri de război. Acest lucru s-a întâmplat după cel de-al doilea război punic (218-201 î.Hr.), în care romanii au triumfat împotriva cartezilor, devenind „stăpânii necontestăți ai lumii”²⁰ și, ca urmare, nu mai aplicau principiul reciprocității în relațiile cu alte state. Din păcate, obiceiul acesta a supraviețuit mult în timp dincolo de epoca romană; istoria ne oferă

¹⁸ Harold Nicolson, *op. cit.*, p. 18.

¹⁹ *Ibidem*, p. 19.

²⁰ *Ibidem*, p. 19.

un exemplu de la jumătatea secolului al XVIII-lea, când, în conformitate cu prevederile Tratatului de la Aix-la-Chapelle, doi pari englezi au fost trimiși în Franța ca ostatici, drept garanție pentru aceasta din urmă a restituirii insulei Cap Breton de către englezi. Ulterior acestui moment, s-a încetat luarea de ostatici în scop diplomatic, menținându-se doar în scop militar.

O altă inovație a romanilor consta în „stabilirea unui termen fix pentru încheierea tratatelor” cu un stat. Astfel, prin ultimatumul impus părții celeilalte, se evitau tergiversările deliberate. Romanii, datorită poziției lor dominante, puteau face uz de o asemenea metodă. Fermitatea era o caracteristică recunoscută a diplomației romane²¹.

În urma descrierii procedurilor folosite de civilizațiile greacă și romană în Antichitate, putem desprinde ideea că, deși o parte din obiceiuri erau greoaie, nedezirabile, sau chiar condamnabile, cele două civilizații și-au pus amprenta în istoria diplomației prin meritul grecilor de a fi „descoperit că relațiile internaționale trebuie să se întemeieze pe anumite principii stabile” și faptul de a le conferi un caracter public (în epoca lor de libertate), în vreme ce romanii au lăsat moștenire posterității principii juridice și concepția caracterului sacru al tratatelor.

Prăbușirea Imperiului Roman de Apus a făcut ca o serie de state independente barbare și agresive să apară atât la răsărit, cât și la apus, iar vechiul sistem *pax romana* a fost înlocuit cu spiritul rivalității. Astfel, politica devine o cale de a concilia ambițiile rivale sau de întărire a securității naționale prin încercarea de a tempera adversarii și de a-și face aliați. Aceste noi realități au făcut ca diplomația să devină unul din domeniile guvernării statului²².

O altă școală de diplomație care a adus puternice influențe altor popoare a fost cea bizantină. Astfel, în Europa, diplomația italiană, franceză și spaniolă au fost influențate de diplomația venețienilor²³ care, la rândul său, a purtat amprenta puternică a bizantinilor. Diplomația rusă, cea turcă, dar și diplomația română au fost influențate de practici ale acestora. Inclusiv popoarele vecine migratoare au preluat elemente de la diplomația bizantină.

Imperiul Bizantin, o continuare a romanității grație conducătorilor săi, a rezistat timp de aproape un mileniu, în ciuda istoriei sale zbuciumate, puterea și măreția sa reflectându-se și în felul în care se desfășurau activitățile diplomatice.

Ideea centrală după care se ducea diplomația bizantină era păstrarea cu orice preț a capitalei, Constantinopole, și a strâmtorilor, al căror control însemna controlul Mării Negre, ceea ce se traducea prin comerțul cu materii prime și grâne desfășurat de greci, venețieni și apoi de genovezi pe coastele ei²⁴. Pentru traversarea strâmtorilor în scopuri comerciale, bizantinii au dus numeroase tratative cu Veneția, dar și cu Genova, două cetăți italiene care era în concurență în acele vremuri.

În momente zbuciumate ale istoriei, tehnicile diplomatice au inclus îmbunarea unor dușmani prin daruri sau onoruri imperiale. Alți inamici, precum longobarzii, herulii, avarii, au fost legați de Imperiu prin căsătorie cu tinere bizantine, ele fiind creștine și reprezentând o cultură mai avansată. Tehnici tradiționale ale diplomației bizantine constau în stabilirea unor

²¹ M. Malița, *op.cit.*

²² *Ibidem*, p. 22.

²³ Republica Veneția (în limba venetă *Serenissima Republica de Venesia*), a fost un stat independent în nord-estul Italiei, cu capitala la Veneția, sec. VII-XVIII.

²⁴ Mirecea Malița, *op.cit.*, p. 86.

schimburi comerciale, trimiterea de misionari la popoarele socotite barbare și chiar educarea la școli din capitala Imperiului a copiilor conducătorilor acestora. Nu în ultimul rând, bizantinii foloseau tehnica *divide et impera*, semănând discordia între popoare: pe huni împotriva bulgarilor, pe avari contra hunilor, și așa mai departe²⁵.

Tot din motive strategice, pentru a-și menține teritoriile din Crimeea, bizantinii i-au creștinat pe ruși în secolul al X-lea, și au reușit să-i atragă împotriva bulgarilor. Deși au semnat trei tratate cu rușii, în care au pus condiții care să îi păzească de un atac prin surprindere, armatele ruse au avut mai multe tentative de a invada Constantinopole, de pildă, în 941 conduși chiar de cneaz. Și de acea dată, ca în alte rânduri, capitala asediată a fost salvată cu ajutorul armeei secrete a bizantinilor, „focul lichid” cu care incendiau corăbiile dușmane.

Conform dovezilor istorice, împărații bizantini au fost primii care au înființat în stat un departament dedicat relațiilor cu străinătatea și care au pregătit solii pentru misiuni la alte curți, ei primind recomandări și instrucțiuni precise în acest scop și fiind învățați să aibă un comportament curtenitor și să aducă elogiul partenerilor străini. De asemenea, principiul imunității solilor se pare că a fost consfințit de bizantini. Oricâteori era încoronat un nou împărat, se trimiteau solii speciale în alte curți, care să anunțe acest lucru. Interesant este că acești trimiși luau cu ei marfă pe care o vindeau la destinație, astfel acoperindu-și cheltuielile necesare²⁶. Obiceiul a stârnit controverse²⁷ și nu s-a transmis în practica diplomatică ulterioară.

Bizantinii acordau o importanță cu totul deosebită aspectelor de ceremonial și protocol, dovadă făcând operele cu această tematică. Însuși împăratul Constantin al VII-lea Porfirogenetul (905-959) a scris un volum consistent pe tema aceasta – *Cartea de ceremonii. Skrinion Barbaron* – Biroul Barbarilor²⁸ era departamentul care se ocupa cu primirea cu fast²⁹ a ambasadurilor străine, care trebuia să rămână impresionați de măreția și puterea imperiului și, totodată, atent supravegheați de garda de onoare, alcătuită din membri ai poliției secrete. De menționat că, la prima audiență, solii străini adresau împăratului complimente prin intermediul *logoteților*³⁰.

Caracteristic diplomației bizantine era ca acela ce purta negocieri să nu trădeze prin mimică, gestică sau reacție vreo emoție, fie ea pozitivă sau negativă apropo de ceea ce se spunea pe durata audienței, iar răspunsul să fie dat după un timp de gândire³¹.

Felul în care bizantinii gestionau relațiile cu străinătatea i-a inspirat pe *venețieni*, care aveau relații strânse cu Orientul. Pe atunci, Veneția era o republică prosperă bazată pe comerț,

²⁵ Mircea Malița, *op. cit.*, p. 85.

²⁶ T. Frunzeti, *op. cit.*, p. 11.

²⁷ Se considera că solii care plecau cu marfă spre a o vinde acordau o mai mare importanță profiturilor comerciale, în defavoarea tratatelor ce urmau să le poarte.

²⁸ Termenul „barbar” însemna străini și se referea la popoarele care nu vorbeau limba greacă, limba oficială a imperiului. Termenul reflecta și convingerea romană/bizantină conform căreia civilizația romană era cea mai evoluată. (traducere din limba engleză, sursa: enciclopedia virtuală Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Bureau_of_Barbarians), accesat la 20 septembrie 2014.

²⁹ Harold Nicolson face o descriere a ceremonialului de primire pompos și mistic pe care bizantinii îl organizau pentru ambasadorii străini. A se vedea *op. cit.*, p. 23.

³⁰ Aceasta era una din cele mai înalte demnități ale curții în ierarhia bizantină; cuvântul și funcția desemnată au fost preluate și de țările române, i.e. logofeți.

³¹ M. Malița, *op. cit.*, p. 87.

cu o putere maritimă și militară însemnată. Interesele comerciale ale Republicii Venețiene erau inițial promovate de ambasadori ce aveau o misiune temporară, însă venețienii și-au dat seama, în scurt timp, că pentru a promova interesele economice, este nevoie de mai mult decât o misiune limitată în timp – este necesară o misiune permanentă.

În consecință, ei au organizat *primele misiuni diplomatice cu caracter permanent* la Constantinopole și la Roma, iar ulterior și în alte republici italiene. Majoritatea autorilor literaturii de specialitate sunt de acord că venețienii au fost cei care au pus bazele diplomației permanente, adoptând totodată reguli precise pentru desfășurarea misiunilor de reprezentare; diplomației, care aveau sarcini de observare și informare, întocmeau rapoarte, care erau păstrate în arhivele de stat. Venețienii au fost primii care au păstrat aceste arhive minuțios ordonate. Documentele lor diplomatice acoperă o perioadă de nouă secole, din 883 până în 1797, și cuprind atât instrucțiunile către ambasadorii trimiși în țări străine, cât și rapoartele acestor ambasade. Până în zilele noastre, s-au păstrat 21.177 asemenea rapoarte, ce erau rezumate și catalogate în registre numite *rubricarii*³².

La rândul lor, ambasadorii primeau de acasă buletine de știri, numite *avvisi*, care aveau rolul de a-i menține la curent cu starea de fapt din țara lor, pentru a fi mereu conectați la realitate. Pierderea contactului cu țara lor ar fi însemnat diminuarea valorii reprezentanței diplomatice. Această practică a venețienilor, de o certă valoare, a fost preluată de succesori și în alte părți ale continentului.

În schimb, regulile de numire și de comportare ale diplomației venețiene nu erau la fel de demne de laudă. În a doua jumătate a secolului al XIII-lea, ambasadorii primeau împuternicire pentru trei sau patru luni, ea fiind extinsă în secolul al XV-lea la maxim doi ani. Ambasadorilor venețieni nu li se îngăduia să își ia familia în misiune din pricina presupusei indiscreții proverbiale feminine, în schimb, din motive strategice ce țin de securitatea personală, erau obligați să își ia un bucătar, pentru a nu risca să fie otrăvit de bucătarii străini. Ambasadorilor nu le erau îngăduite concedii pe perioada misiunii, iar în termen de cincisprezece zile de la sosirea în țară, trebuia să prezinte Signioriei raportul final de activitate. Având în vedere constrângerile menționate, cheltuielile mari, despărțirea de afecțiunea familiei, călătoriile anevoioase și riscurile de a fi jefuiți și de a contacta diverse molime pe alte meleaguri, misiunea de a reprezenta Veneția acelor timpuri nu era o onoare deosebită; de aceea, numirea trebuia acceptată obligatoriu. Aceste obiceiuri erau valabile și la Florența, astfel că cetățenii de vază făceau tot posibilul să evite a fi trimiși în misiuni de reprezentare, statul fiind nevoit să-și recruteze trimișii oficiali din rândul funcționarilor.

Venețienii aveau credința că străini, în special diplomații, spionează. De aceea, conform unui act din 1481, ambasadorilor venețieni le era interzis să aibe „discuții politice cu orice străin fără funcție oficială sau să atingă în corespondența lor particulară probleme politice”³³. În următorul an, s-a mers până acolo încât într-un alt act, ambasadorii erau amenințați cu exilul și erau pasibili de a fi amendați cu 2000 de ducati în cazul în care ar fi îndrăznit să discute cu alt diplomați străin chestiuni publice. Acest obicei de a-i considera pe ceilalți trimiși străini drept emisari periculoși și a-i evita nu s-a menținut în epoca modernă.

³² Harold Nicolson, *op.cit.*, pp. 24-25.

³³ *Ibidem*, p. 26.

Concluzii

Din cele prezentate, putem evidenția o serie de aspecte referitor la originea unor obiceiuri sau cutume ale diplomației moderne.

Elenii foloseau, încă din antichitate, o terminologie specifică pentru a distinge stagiile tratativelor și tipurile de convenții. Tot ei aplicau norme religioase care să împiedice faptele barbare în război și „intangibilitate sacră” (imunitate diplomatică) solilor. De asemenea, ei cunoșteau avantajul alianțelor, practicau arbitrajul ca mijloc uzual de a asigura rezolvarea pașnică a conflictelor și au creat funcția de consul.

Romanii au lăsat moștenire posterității principiul juridice și concepția caracterului sacru al tratatelor.

Împărații bizantini au fost primii care au înființat în stat un departament dedicat relațiilor cu străinătatea și care au pregătit solii pentru misiuni la alte curți – de pildă, oridecâteori era încoronat un nou împărat, erau trimiși soli care să anunțe acest lucru – ei primind recomandări și instrucțiuni precise în acest scop, fiind învățați să aibă un comportament curtenitor și să aducă elogiul partenerilor străini. De asemenea, se pare că principiul imunității diplomatice a fost consfințit de bizantini.

Venețienii au fost cei care au organizat primele misiuni diplomatice cu caracter permanent la Constantinopole și la Roma, iar ulterior și în alte republici italiene. Ei au rămas consemnați în literatura de specialitate ca fiind cei care au pus bazele diplomației permanente, adoptând totodată reguli precise pentru desfășurarea misiunilor de reprezentare. Totodată, venețienii au fost primii care au păstrat aceste arhive minuțios ordonate. Diplomații, care aveau sarcini de observare și informare, întocmeau rapoarte, care erau păstrate în arhivele de stat.

BIBLIOGRAFIE:

***, Convenția de la Geneva pentru Ameliorarea Situației Răniților din Armatele de pe Câmpul de Luptă, adoptată în 1864, revizuită succesiv în 1906, 1929 și 1949.

***, *Dicționarului explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Editura Academiei Române, 1998.

***, Enciclopedia Wikipedia, www.wikipedia.org

***, Enciclopedia Britannica, disponibil la <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/930509/>

Cahier, Philippe, *Le droit diplomatique contemporain*, 1962, Paris.

Cohen, R., *Diplomacy 2000 B.C. – 2000 A.D.*, The 20th Annual conference of the British International Studies Association, Southampton, decembrie 1995.

Frunzeti, Teodor, *Diplomația apărării*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011.

Frunzeti, Teodor, *Soluționarea crizelor internaționale*, Editura Institutul European, Iași, 2006.

Hanson, Fergus, *Revolution @State: The Spread of Ediplomacy*, Lowz Institute for International Policy, Sydney, March 2012.

Malița, Mircea, *Diplomația. Școli și instituții*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975.

Nicolson, Harold, *Arta diplomatică*, Editura Politică, 1966.

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/138822, cu titlul „**Rețea Transnațională de Management Integrat al Cercetării Doctorale și Postdoctorale Inteligente în Domeniile “Științe Militare”, “Securitate și Informații” și “Ordine Publică și Siguranță Națională” - Program de Formare Continuă a Cercetătorilor de Elită – “SmartSPODAS”.**”